

**Poročilo o slovesni predstavitvi
novega prevoda Svetega pisma**
Atrij ZRC SAZU, torek,
12. 3. 2024, ob 11.00

Vsebina vabila:

Slovesna predstavitev prve celotne izdaje novega prevoda.
Veselim se srečanja z Vami in želimo vse dobro!

Spoštovani!

*Slovenska škofovska konferenca in Založba Družina Vas prijazno vabita
na slovesno predstavitev prve celotne izdaje novega prevoda*

SVETEGA PISMA

iz izvirnih jezikov (t. i. jeruzalemske izdaje).

Knjižna izdaja je krona zahtevnega večletnega projekta priprave novega komentiranega prevoda Svetega pisma, ki ga je ob množici strokovnjakov vodil akad. prof. dr. Jože Krašovec, v posameznih fazah pa finančno podprli Javna agencija za knjigo RS in ustanova Katoliške Cerkve v Nemčiji – Renovabis.

Predstavitev bo v torek, 12. marca 2024, ob 11. uri
v atriju ZRC SAZU (Novi trg 2, Ljubljana).

Udeležence bodo s kratkimi nagovori pozdravili:

- prof. dr. Oto Luthar, direktor ZRC SAZU,
- msgr. dr. Andrej Saje, predsednik SŠK.

Akademske ustanove bodo zastopali:

- akad. prof. dr. Peter Štih, predsednik SAZU,
- prof. dr. Gregor Majdič, rektor UL,
- prof. dr. Zdravko Kačič, rektor UM,
- prof. dr. Janez Vodičar, dekan TEOF.

Založbo Družina bo zastopal:

- g. Tone Rode, direktor Družine.

V osrednjem delu programa bosta podrobnosti tega zgodovinskega projekta predstavila

- akad. prof. dr. Jože Krašovec, glavni urednik, ter
- izr. prof. dr. Maksimilijan Matjaž, celjski škof in član prevajalske skupine.

Glasbeni program bosta oblikovali citrarka ga. Tanja Zajc Zupan in sopranistka prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj.

Veselimo se srečanja z Vami ob predstavitvi novega prevoda ‚knjige knjig‘ in želimo vse dobro!

Prosimo Vas, da svojo udeležbo potrdite do petka, 8. marca 2024, na mail nica.ferenc@druzina.si ali telefon 01 360 28 12.

Izdali in založili:
Družina, d. o. o. in
Slovenska škofovsko konferenca

Slovesno prireditve je povezovala ga. Tajda Lekše, jezikoslovka, televizijska voditeljica, scenaristka in povezovalka dogodkov.

Tajda Lekše je po študiju angleškega in francoskega jezika na Filozofski fakulteti v Ljubljani kot voditeljica in scenaristka na Televiziji Slovenija ustvarjala odmevne dokumentarne oddaje na temo zgodovine in umetnosti (serije „Pogledi“, „Zgodovina Vatikana“, „Irska“, „Besede“, „Muzeji na Slovenskem“). V televizijskem prenosu je med drugim povezovala mednarodni kongres biblicistov IOSOT (2007), podelitev priznanj ambasadorji znanosti, Zoisovih nagrad in priznanj, koncert ob 100-letnici Slovenske filharmonije ter vrsto koncertnih dogodkov. Za svoje ustvarjanje na Televiziji Slovenija je prejela priznanji zlati ekran (1987) in viktor (1996).

V dveh desetletjih in pol je kot povezovalka med drugim vodila slavnostne podelitve Plečnikovih odličij, slavnostna zasedanja SAZU, mednarodni oglaševalski festival „Golden Drum“ in „Dneve slovenskih pravnikov“. V zadnjem času je povezovala slavnostno odprtje srečanja Nata v Ljubljani (septembra 2019) in dogodek ob začetku predsedovanja RS Svetu Evropske unije na Bledu (junija 2021).

Glasbeni uvod: citrarka Tanja Zajc Zupan, Urban Koder, „Cvetje v jeseni“

Glasbena točka 1: citrarka Tanja Zajc Zupan in sopranistka prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj, Georg Friedrich Händel, „Largo“ iz opere „Xerxes“

Tajda: Spoštovani gostje, cenjeni gospe in gospodje, pristrčno dobrodošli na slavnostni predstavitvi prve celotne izdaje novega prevoda Svetega pisma iz izvirnih jezikov, tako imenovane jeruzalemske izdaje. Z veseljem vas pozdravljam v imenu Slovenske škofovske konference in založbe Družina, ki sta knjigo izdali in založili, v prijetnem – skorajda pomladnem – dopoldnevu v Atriju ZRC SAZU.

Ob tej lepi priložnosti med nami toplo pozdravljamo vse, ki nas bodo počastili s svojimi besedami. Med nami sta dva gostitelja:

prof. dr. Oto Luthar, direktor ZRC SAZU,
msgr. dr. Andrej Saje, predsednik Slovenske škofovske konference;
štirje predstavniki naših akademskih ustanov:
akad. prof. dr. Peter Štih, predsednik SAZU,
prof. dr. Anton Ramšak, prorektor UL,
prof. dr. Zdravko Kačič, UM,
prof. dr. Janez Vodičar, dekan TEOF;
dva referenta o novem prevodu Svetega pisma:
vodja projekta akad. prof. dr. Jože Krašovec,
msgr. izr prof. dr. Maksimilijan Matjaž, celjski škof;
predstavnik Založbe Družina:
gospod Tone Rode – direktor založbe Družina.

Pozdravljeni pa tudi vsi drugi predstavniki verskega, kulturnega in političnega življenja.

Zahvaljujem se citrarki Tanji Zupan Zajc za uvodno izvedbo čudovite teme iz filma „Cvetje jeseni“, po knjižni predlogi Ivana Tavčarja v režiji Matjaža Klopčiča, ki jo je napisal Urban Koder in jo je leta 1973 na citrah premierno izvedel Miha Dovžan, ter sopranistki prof. dr. Ireni Avsenik Nabergoj za eno najlepših arij Georga Friedricha Händla z začetka 18. stoletja – in sicer „Largo“ iz opere „Xerxes“, znane tudi kot „Ombra mai fu“ ali v slovenskem prevodu „Svet si ti, Gospod“, ki je čudovita hvalnica Bogu za lepoto njegovega stvarstva.

Danes imamo veliko razlogov za praznovanje. A morda je največji razlog za naše veselje in radost v tem, da je knjižna izdaja novega komentiranega prevoda *Svetega pisma* sad uspešnega dolgoletnega sodelovanja mnogih ustanov, strokovnih skupin in zavzetih posameznikov, ki ste danes na tej predstavitvi tukaj tudi zbrani – da je torej krona zahtevnega projekta priprave, ki ga je ob številnih strokovnjakih vodil akad. prof. dr. Jože Krašovec, v posameznih fazah pa sta ga v prvi in sklepni fazi (2007–2014, 2019) finančno podprli Javna agencija za knjigo Republike Slovenije in v drugi fazi (2013–2022) ustanova Katoliške Cerkve v Nemčiji – Renovabis.

Še kako je prav, da se v našem svetu razdeljenosti in vojn vedno znova spominjamo in zavedamo, da je prava sreča v harmoniji sodelovanja in podpore – ter kot takšna edina panacea sožitja in miru.

Leta 2006, deset let po izidu Slovenskega standardnega prevoda, je bil pod pokroviteljstvom Slovenske škofovske konference izoblikovan predlog za pripravo novega katoliškega prevoda Svetega pisma na osnovi najbolj priznanega in vplivnega katoliškega prevoda Svetega pisma v obdobju po drugi svetovni vojni, ki je v francoskem jeziku prvič v eni knjigi izšel leta 1956 in je v revidirani izdaji iz leta 1973 dobil naslov *La Bible de Jérusalem* ali *Jeruzalemska Biblija* – prevoda po izvirnih svetopisemskih jezikih, znanega po odličnih, teološko poglobljenih uvodih in opombah.

Priprava novega komentiranega prevoda Svetega pisma je bila zelo zahteven projekt – še zlasti, ker so sodelavci ves čas veliko pozornosti posvečali tako izvir-

nemu jeziku in slogu kot tudi varovanju tradicije slovenskih prevodov Svetega pisma. Sveto pismo so prevajali: Milan Holc, Maria Carmela Palmisano, Terezija Snežna Večko, Bogomir Trošt, Janez Zupet, Maksimilijan Matjaž, Miran Špelič in Jože Krašovec, ki je bil tudi glavni urednik projekta.

S pričujočim prevodom se podajamo v brazde bogate zgodovine prevajanja Svetega pisma kot temeljne knjige naše kulture, ki sega ne samo 460 let nazaj v Trubarjev in Dalmatinov čas, ampak vse do prvih prevodov odlomkov svetopisemskih besedil v slovanski jezik, ki sta jih v 9. stoletju opravila naša apostola Ciril in Metod. Ta novi prevod je poklon tradiciji in obenem živ, nepretrgan proces hrepenenja, da bi Beseda vstopala v naše življenje in kulturo – ter med nami prebivala.

Ob tej priložnosti se želimo zahvaliti univerzam, ustanovam in posameznikom, ki ste največ naredili za to, da je novi prevod nastajal v harmoničnem sožitju in sodelovanju.

Ta večletni zahtevni prevajalni projekt pomembno zaznamuje vso slovensko kulturno krajino, zato predstavitev gosti osrednja znanstvena in akademska ustanova v Sloveniji, ki je za naš dogodek dala na voljo ta čudoviti atrij – in tako k besedam dobrodošlice najprej vabim direktorja ZRC SAZU, prof. dr. Ota Lutharja.

Nagovor: prof. dr. Oto Luthar

Spoštovane ekscelence, spoštovani kolegice, kolegi, dragi prijateljice in prijatelji, dobrodošli – dobrodošli in pozdravljeni.

In hvala, da ste se udeležili današnje predstavitve. Organizatorjem pa sem hvaležen tudi za to, da so zanj izbrali prav Atrij ZRC. To bomo razumeli tudi kot priznanje našim raziskavam prevodov Svetega pisma od njegovega prvega prevoda naprej, pri čemer se te osredotočajo na njihov vpliv na razvoj slovenskega jezika.

Ker je za menoj precej govornikov in ker vsi nestrpnost pričakujemo nastop profesorjev Krašovca in Matjaža, želim ob pozdravu tudi sam izpostaviti izjemen pomen tako imenovane ‚jeruzalemske izdaje‘.

Podobno kot kolega dr. Kozma Ahačič, izjemen raziskovalec in predstojnik Inštituta za slovenski jezik, tudi sam menim, da ta izdaja ni pomembna le za ‚splošno dojetje teologije‘ v slovenskem prostoru, temveč je pomembna tudi za razvoj slovenskega jezika. Kot dober poznavalec vseh prevodov Biblije v slovenščino je Kozma Ahačič v nedavnem komentarju v Delu opozoril, da so za slovenski jezik pomembni prav vsi prevodi Svetega pisma doslej, vsak novi prevod pa je stvar neskončnega usklajevanja, preverjanja, iskanja še natančnejših prevodov – posebej kompleksnih delov besedila.

In to terja kar nekaj raziskovalnega dela.

Prav tako se strinjam s kolegom, ko meni, da je »zaradi občasnega popreproščenja dojetja krščanske teologije v vsakdanjem življenju« pomembno, da je s sodobnim prevodom Svetega pisma seznanjen vsak, ki se ukvarja s slovenskim jezikom in njegovo zgodovino.

Poznavanje novega prevoda pa je, tako Ahačič, pomembno tudi za splošno bralno pismenost. In če temu dodamo še ‚versko toleranco‘, ki je pred dobrimi 1700 leti vodila cesarja Konstantina – toleranco, ki jo v zadnjem času vsi v vseh ozirih tako zelo pogrešamo –, potem je novi prevod Svetega pisma res vreden vsestranske pozornosti.

Tajda: Direktorju ZRC SAZU, prof. dr. Otu Lutharju, se za njegove besede lepo zahvaljujem.

Spoštovani, novi prevod Svetega pisma vstopa med ljudi z novo močjo, z novim ognjem – z novo obleko vstopa Beseda med ljudi in v človeška srca. Novi prevod je sicer samo en kamenček, vendar je še v prizmi zgodovine in prihodnosti našega naroda ter naše kulture kako dragocen in pomemben.

Slovenska škofovsko konferenca je leta 2006 sprejela pobudo za novi prevod Svetega pisma, ki bo postal uradni prevod za liturgične in študijske potrebe. Dobrohotno je spremljala ves čas njegovega nastajanja in s tem sprejela tudi odgovornost varovanja njegovih avtorskih pravic.

Našo slovesnost bo sedaj s svojim nagovorom v imenu Slovenske škofovske konference, ki je nosilec novega uradnega prevoda Svetega pisma Katoliške Cerkve v Sloveniji, odprl naš gostitelj, predsednik Slovenske škofovske konference, msgr. dr. Andrej Saje. Prijazno vabljeni.

Nagovor: msgr. dr. Andrej Saje, predsednik SŠK

Spoštovani visoki gostje, gospe in gospodje, lepo pozdravljeni!

Ob izidu celotne izdaje novega prevoda Svetega pisma, t. i. jeruzalemske izdaje, izražam veselje in hvaležnost. Veselje, da imamo s to izdajo z uvodi, opombami in ostalimi dodatki nove možnosti molitvenega branja Božje besede in študija besedil. Hvaležen sem, da je ta velik projekt zaključen in se bo lahko Božja beseda na bolj razumljiv način prenašala v življenje.

Ob tej priliki se v imenu Slovenske škofovske konference (SŠK) zahvaljujem vsem, ki ste pri prevajanju in izdaji Svetega pisma opravili izjemno delo – najprej akademiku prof. Dr. Jožetu Krašovcu kot pobudniku in nosilcu projekta, celjskemu škofu, izr. Prof. Dr. Maksimilijanu Matjažu in vsem prevajalcem besedil, Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, lektorjem, oblikovalki, založbi Družina ter Javni agenciji za knjigo RS in ustanovi Renovabis iz Nemčije, ki sta projekt finančno podprli. Hvala Slovenski Akademiji znanosti in umetnosti za možnost predstavitve. Hvala vsem današnjim govornikom in organizatorjem dogodka ter izvajalkam glasbenega programa. Hvala vsem, ki ste danes tu, imate Sveto pismo radi, iz njega črpate Božjo modrost – in ste nosilci veselega sporočila evangelija ter prinašalci upanja današnjemu svetu.

Dogmatična konstitucija „*Dei Verbum*“ (DV) II. Vatikanskega cerkvenega zbora (1962–1965) poudarja, da je Božja beseda učinkovita opora Cerkvi ter moč in hra-

na za vernike. Beseda je »živa in učinkovita« (Heb 4,12). Koncilski očetje Božjo besedo postavljajo za najvišje pravilo vere, saj je navdihnjena od Boga in omogoča, da po besedah prerokov in apostolov zveni glas Svetega Duha (DV 9, 21).

Sveto pismo je kraj srečanja med Bogom in človekom. Bog po Besedi svojemu ljudstvu razodeva svoje intimno življenje in načrt ljubezni do človeštva. Po branju Svetega pisma in poslušanju Besede nujno sledi naš odgovor. Med Bogom, ki govori po navdihnenih knjigah, in verujočim bralcem, ki posluša in se odziva, se vzpostavi dialog in molitveni pogovor.

Sveto pismo je nosilec univerzalnega sporočila za vse čase in za vsakega človeka. Božja beseda nas tam, kjer smo, okrepi – pokaže nam pot in nas opogumi za vztrajanje na poti dobrega.

»Bog gre vsak dan mimo«, poudarja papež Frančišek (*Kateheza*, 27. januar 2021), »in v našo zemljo poseje seme«. Ali bo to seme vzkliko, je odvisno od nas, od našega srca – in naše pripravljenosti. Z molitvijo se Božja beseda naseli v nas in mi se naselimo v njej.

»Vi ste sol zemlje. Če pa se sol pokvari, s čim naj se soli? Za nič drugega ni več, kakor da se vrže proč in jo ljudje pohodijo. Vi ste luč sveta. Mesto, ki stoji na gori, se ne more skriti. Svetilke tudi ne prižigajo in ne postavljajo pod mernik, temveč na svetilnik, da sveti vsem, ki so v hiši. Takó naj sveti vaša luč pred ljudmi, da bodo videli vaša dobra dela in slavili vašega Očeta, ki je v nebesih.« (Mt 5,13-16)

Berimo Božjo besedo in k branju povabimo druge. Naj Beseda navdihuje naše namene in podpira delovanje, da bomo vsak na svojem področju sol in luč sveta.

Tajda: Toplo se zahvaljujem predsedniku Slovenske škofovske konference, msgr. dr. Andreju Sajetu, za njegove tehtne besede in misli.

Po pozdravnih nagovorih dveh gostiteljev te slovesne predstavite novega prevoda svetega pisma so pred nami nagovori predstavnikov treh najpomembnejših slovenskih akademskih ustanov: predsednika SAZU, akad. prof. dr. Petra Štiha; prorektorja Univerze v Ljubljani, prof. dr. Antona Ramšaka; in rektorja Univerze v Mariboru, prof. dr. Zdravka Kačiča.

Poleg dejstva, da je SAZU najvišja slovenska akademska ustanova, velja poudariti, da je v okviru te ustanove dozoreval koncept in priprava dveh komentiranih prevodov Svetega pisma. V letih 1991 do 1996 je Slovenska akademija znanosti in umetnosti spremljala končno redakcijo ekumenskega prevoda Svetega pisma, ki je dobil naziv »Slovenski standardni prevod«. Od leta 2006 pa je na različne načine spremljala in podpirala nastajanje novega prevoda Svetega pisma po jeruzalemski izdaji, ki je z izidom v končni obliki v eni knjigi postal uradni prevod za liturgične in študijske namene.

Obstaja torej poseben razlog, da z zanimanjem prisluhnemo besedam predsednika SAZU, akad. prof. dr. Petra Štiha. Lepo vabljeni.

Nagovor: akad. prof. dr. Peter Štih, predsednik SAZU

Spoštovane gospe in gospodje, spoštovani visoki gostje!

V veliko zadovoljstvo mi je, da vas lahko na današnji predstavitvi novega komentiranega prevoda celotnega Svetega pisma, ki obenem predstavlja novi uradni prevod Katoliške Cerkve v Sloveniji, pozdravim v imenu Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Moje zadovoljstvo je še toliko večje, ker je glavni urednik tega velikega in zahtevnega projekta akad. Jože Krašovec, dolgoletni član naše akademije, ki tovrstne dejavnosti podpira po svojih najboljših močeh. Nazadnje smo pred desetimi dnevi Knjižnici vojvodine Ane Amalije v Weimarju v Nemčiji podarili izvod slovenskega dela *Biblie Slavice* s faksimili in prepisi najstarejših slovenskih prevodov svetopisemskih besedil. Akad. Krašovec se s sodelavci že več kot štirideset let, to je od začetka priprav na leta 1996 objavljeni slovenski standardni (ekumenski) prevod Svetega pisma, posveča nelahki nalogi, kako na jezikovno – in s tem tudi vsebinsko – najbolj primeren in verodostojen način slovenskemu bralcu omogočiti, da se v maternem jeziku seznani s knjigo vseh knjig v njeni najbolj izvirni obliki, prvotno ubesedeni v hebrejščini, aramejščini in grščini. Akademiku Krašovcu in vsem njegovim sodelavkam in sodelavcem se želim zato ob tem svečanem dogodku zahvaliti in jim za opravljeno monumentalno delo čestitati. Moja zahvala pa gre tudi vsem institucijam, cerkvenim in državnim, ki so projekt podprle in omogočile njegov uspešen zaključek.

Prevod, ki je pred nami, je zrasel iz zelo plodne in skoraj 470 let dolge tradicije prevajanja Svetega pisma v slovenski jezik. Nazaj sega do Trubarjevega prevoda Matejevega evangelija iz leta 1555, svoj prvi vrhunec pa je ta prevajalska dejavnost dosegla leta 1584 z Dalmatinovim prevodom celotnega Svetega pisma, s katerim je bil slovenski jezik povzdignjen na novo raven – in je z istočasno Bohoričevo slovnico dosegel svojo dokončno potrditev kot knjižni jezik.

To so vse dobro znana dejstva in del kánona naše jezikovne, literarne in kulturne zgodovine. Veliko manj pa je poznano, lahko bi rekel skorajda neznano, da je slovanska krščanska terminologija, ki je temelj vsake svetopisemske prevajalske dejavnosti, začela nastajati že okrog sredine 8. stoletja prav v okviru slovenskega jezika – oziroma natančneje, v okviru jezika, iz katerega se je slovenski jezik razvil. Ti začetki slovanske krščanske terminologije so povezani s pokristjanjevanjem Karantancev. Bili so namreč prvo slovansko ljudstvo, ki je sprejelo »blagi Kristusov jarem in njegovo sladko breme« – kot se je ob naslonitvi na Kristusove besede v Matejevem evangeliju izrazil Anglosas Alkuin, učenj svetovalec Karla Velikega, ko je poleti 796 začrtal smernice pokristjanjevanja v pravkar osvojeni Avariji, ki je zajelo tudi slovansko prebivalstvo vzhodno od Italije in v Panoniji.

Z začetkom pokristjanjevanja Karantancev se je za zahodno Cerkev odprlo polje delovanja, ki je bilo v marsičem novo in je imelo v veliki meri tako pionirski kot eksperimentalni značaj. Prvič v zgodovini je bilo treba v neki duhovno-kulturni akciji najvišjega nivoja premagati jezikovno pregrado med idiomi romanskega in germanskega jezika na eni ter slovanskega jezika na drugi strani. Cerkev je morala prvič v svojem razvoju začeti govoriti v slovanskem jeziku na vseh za sporazu-

mevanje in pokristjanjevanje nujnih ravneh, segajočih od najbolj profanih do najbolj sublimnih izraznih oblik. Ob naslonitvi na leksiko karantanskih Slovanov so morali misijonarji na novo ustvariti krščansko terminologijo oznanjenja, s katero je bilo nagovorjenim šele mogoče razložiti radikalno nove vsebine krščanske vere. Kajti potrebna je bila revolucija celotnega slovanskega predstavnega sveta, da sta bila Očenaš in Veroizpoved sploh lahko razumljena. Tu ni šlo samo za prevod temeljnih cerkvenih pojmov, ampak se je pojavila tudi potreba v slovanskem jeziku izraziti abstraktno teološko mišljenje z njegovo precizno pojmovno členitvijo. Pri tem niso imeli misijonarji v sosednjih in sorodnih slovanskih idiomih prav nobenih vzorov, na katere bi se lahko naslonili. Vsekakor izjemno težka naloga – ki pa je obrodila bogate sadove.

Vzpostavitev prve slovanske krščansko-cerkvene terminologije je bilo nekaj, kar je imelo daljnosežne učinke. Kar se je zgodilo v Karantaniji, je nedvomno vplivalo na delo solunskih bratov Konstantina in Metoda, ko sta v 9. stoletju polagala temelje stari cerkveni slovanščini in z njo oblikovala prvi slovanski knjižni jezik, ki je dolgoročno zaznamoval vzhodno in jugovzhodno evropsko krščanstvo in tamkajšnjo slovansko kulturo obenem. Ne samo v zgodovini Cerkve ali posameznih narodov, ampak tudi v zgodovini slovanske jezikovne zgodovine je predstavljal sprejem krščanstva pomemben, celo odločilen dogodek.

Spoštovane gospe in gospodje, pokristjanjevanju Karantancev je zato mogoče pripisati pomen evropskega ranga z epohalnim značajem. Z njim pa se je začela tudi prevajalska tradicija, v katero je bil z današnjo predstavitvijo položen novi prevod Svetega pisma.

Hvala lepa.

Tajda: Hvala lepa predsedniku SAZU, akademiku prof. dr. Petru Štihu, za njegov nagovor.

Kot naslednjemu govorniku bomo besedo predali prorektorju Univerze v Ljubljani, ki je naša najstarejša, največja ter dolgo časa tudi edina univerza. Večina sodelavcev pri prevajanju Svetega pisma je članov TEOF, ki je od leta 1992 ponovno članica Univerze v Ljubljani – in dober znak odličnega sodelovanja med Univerzo in TEOF je tudi navzočnost prorektorja UL za raziskovanje in razvoj, prof. dr. Antona Ramšaka, na današnji slovesnosti.

Spoštovani g. prorektor, prav lepo vabljeni k besedi.

Nagovor: prof. dr. Anton Ramšak, prorektor UL

Spoštovani!

Želja po spoznavanju skrivnosti stvarstva in smisla človekovega bivanja nas spremlja že od predantičnih časov, zato ne čudi, da je Sveto pismo ali »knjiga vseh knjig« najboljši prevajano delo v zgodovini človeštva. Sveto pismo je zapleteno, večplastno besedilo, polno simbolike in prispodob, ki ga skozi zgodovino s pomo-

čjo različnih prevodov vse bolj spoznavamo in razumemo. V *Pregovorih (Spravljivost in prepirljivost, 18:21)* Stare zaveze beremo:

»Smrt in življenje sta v oblasti jezika, kdor ga rad uporablja, bo jedel njegov sad.« Vse od davnih časov dalje se človek zaveda dejstva, kako pomemben je jezik – ne samo da obvladuje življenje in smrt, temveč njegova izborna raba odpira tudi vrata v duhovnost in modrost.

Prevajanje ni zgolj enostavno prestavljanje iz enega jezika v drugega, temveč gre za raziskovanje in zapleten proces branja, razumevanja, interpretiranja ter poznavanja različnih področij, kot so kulturna dediščina, zgodovina, književnost, literarna recepcija. Seveda je pomembno tudi znanje jezikov – dober prevajalec se mora izkazati z odličnim jezikovnim znanjem prevodnega jezika. Morda se pri nobenem drugem besedilu kot prav pri Svetem pismu tako jasno ne odstirajo vsi odtenki prevajanja kot večplastnega študijskega procesa oziroma kot *studia humanitatis*. Vseh nevarnosti interpretiranja ob prevajanju so se zavedali tudi na Tridentinskem koncilu v 16. stoletju, ko so *Vulgato*, latinski prevod Svetega pisma s konca 4. stoletja, ponovno uradno razglasili za avtentični prevod.

Danes so daleč za nami časi samo enega uradnega prevoda Svetega pisma. Pred nami je najnovejši slovenski prevod z bogatimi komentarji, pojasnili in referencami, ki prejšnjega komentiranega prevoda nikakor ne negira, temveč ga pomenljivo dopolnjuje in bogati. V imenu Univerze v Ljubljani iskreno čestitam vsem sodelavcem, še posebej akademiku prof. dr. Jožetu Krašovcu, za monumentalno raziskovalno delo, s katerim ste neprecenljivo prispevali k oplemenitenju slovenskega kulturnega, intelektualnega in verskega prostora.

Tajda: Hvala prorektorju UL, prof. dr. Antonu Ramšaku – zanimivo je bilo prisluhniti vašim besedam.

Z veseljem pa med nami pozdravljam tudi prof. dr. Zdravko Kačiča, rektorja Univerze v Mariboru, ki pomenljivo in celovito pokriva nacionalni prostor vzhodne Slovenije. Njegov nastop danes tukaj pred nami ima torej simbolni pomen – še zlasti zato, ker oddelek TEOF deluje v Mariboru in na različnih področjih z UM odlično sodeluje.

Spoštovani prof. dr. Zdravko Kačič, lepo vabljeni, da nam spregovorite.

Nagovor: prof. dr. Zdravko Kačič, rektor UM

Spoštovani

msgr. dr. Andrej Saje, predsednik Slovenske škofovske konference

akad. prof. dr. Peter Štih, predsednik SAZU

prof. dr. Gregor Majdič, rektor UL,

prof. dr. Oto Luthar, direktor ZRC SAZU,

prof. dr. Janez Vodičar, dekan Teološke fakultete,

g. Tone Rode, direktor Družine,

strokovnjaki prevajalci na čelu z glavnim urednikom akad. prof. dr. Jožetom Krašov-

cem in članom prevajalske skupine, celjskim škofom izr. prof. dr. Maksimiljanom Matjažem,

cenjeni gostje, gospe in gospodje!

V veselje in čast mi je, da lahko nagovorim ta slavnostni zbor ob zaključku zgodovinskega večletnega projekta prve izdaje novega prevoda Svetega pisma iz izvornih jezikov – po vzoru slavne jeruzalemske Biblije, z vključenimi bogatimi uvodi, opombami in dodatki, ki besedilo še dodatno pojasnjujejo.

Če je francoski pesnik, romanopisec in dramatik Victor Hugo z mislijo »Knjiga je v celoti pot od zlega k dobremu, od krivice k pravici, od napačnega k resničnemu, od noči k dnevu« pripisal takšen globlji pomen knjigi na splošno, potem to še toliko bolj velja za »knjigo vseh knjig«, za Sveto pismo, ki velja za najbolj razširjeno in kulturno-duhovno najvplivnejšo knjigo vseh časov. Eden največjih svetovnih mojstrov pisane besede, ruski pisatelj Fjodor Mihajlovič Dostojevski, je v svojem zadnjem romanu *Bratje Karamazovi* v usta starca Zosime položil naslednje globoke misli: »Ljubi Bog, kakšna knjiga je to in kakšen poduk! Kakšna knjiga je Sveto pismo, kakšen čudež in kakšna moč sta z njo dana človeku! To je prava slika sveta in človeka in človeških značajev, in vse je imenovano in pokazano za vse večne čase. In koliko skrivnosti je tukaj razrešenih in razodetih!«

Prevodi Svetega pisma v evropski kulturi od antike do danes pomenijo temelj razvoja jezika, kulture in duhovnosti. Prav Sveto pismo je pri večini krščanskih narodov, kamor se prištevamo tudi Slovenci, prva knjiga, ki je bila napisana v narodnem jeziku – zato prevod Svetega pisma pomeni obenem začetek jezika in pismenstva sploh.

Izjemno bogata zgodovina prevajanja Svetega pisma kot temeljne knjige naše kulture sicer sega celo že v 9. stoletje, ko sta prvi prevod v staro cerkveno slovenščino naredila Grka, brata svetnika Ciril in Metod, potem ko ju je iz Soluna na Moravsko povabil knez Rastislav.

Letos pa mineva 440 let, ko je bila leta 1584 čez severno mejo tedanje dežele Kranjske v sodih pretihotapljena na Nemškem tiskana protestantska Biblija. Šlo je za prvi celotni prevod Svetega pisma v slovenščino. Pa ne samo v slovenščino – ta prevod, delo Jurija Dalmatina, je namreč prvi celotni prevod Svetega pisma v kakega izmed sodobnih slovanskih jezikov sploh.

Sveto pismo je že pred Dalmatinom začel prevajati najpomembnejši slovenski protestant Primož Trubar. Na visoko kakovost njegovega prevajanja kaže ocena prevajalca Janka Modra, da je Trubar »klasik slovenskega prevajalstva«. Literarni kritik akad. prof. dr. Jože Pogačnik, nekdanji dekan Pedagoške fakultete UM, je o Trubarju zapisal, da je »utemeljil slovensko narodno enoto, ugotovil temeljne prvine slovenske duhovne identitete, dal osnove za razvoj slovenske književne ustvarjalnosti in promoviral slovenski koncept kulture.«

Tudi vsi poznejši prevodi so bili velikega pomena za razvoj jezika, religioznosti, literature in narodne zavesti, pa tudi za splošni razvoj družbe. Enako velja za najnovejši že osmi prevod, ki je plod skoraj dvajsetletnega trdega dela strokovnjakov

in predstavlja pomembno pridobitev tako za slovensko kulturo kot znanost, ki je univerzalna. Znanost v tem kontekstu razumemo kot preprosto stremljenje k znanju, proučevanje tega, kar vemo, in iskanje – da bi vedeli več. Zato vse znanstveno proučevanje nujno temelji na prepričanju, da v svetu obstajajo objektivne resničnosti in da te resničnosti lahko odkrijemo in dokažemo. Tudi s tega vidika je Sveto pismo vselej bilo in ostaja aktualno, saj »prinaša najbolj celotno, najbolj univerzalno pojmovanje celotne resničnosti v širino in globino« – kot pravi vodja projekta novega prevoda akad. prof. dr. Jože Krašovec.

Spoštovani,

prvo celotno izdajo novega prevoda Svetega pisma želim označiti kot monumentalno delo in mu dati oceno ‚odlično‘, in sicer v takšnem pomenu, kot je to izrazil modrec klasične Grčije Aristotel: »Odličnost ni nikoli naključje. Vedno je rezultat velikega namena, iskrenega truda in inteligentne izvedbe. Predstavlja pametno izbiro mnogih alternativ.«

Hvala.

Tajda: Zahvaljujem se tudi prof. dr. Zdravku Kačiču, rektorju Univerze v Mariboru, ki je s svojim nagovorom pridal pomen in celovitost naši slovesnosti, pomembni za celoten slovenski prostor.

Študij Svetega pisma je matično področje Teološke fakultete, zato ima za prevajanje Svetega pisma ta fakulteta tudi ustrezne strokovnjake – in je prek svojih profesorjev, članov prevajalske ekipe, v projektu sodelovala kot partner.

TEOF ima svoje korenine v srednjeveških samostanskih in katedralnih sholah ter najodličnejše mesto na prvih univerzah – in je tudi na Univerzi v Ljubljani ena od petih ustanovnih fakultet. S ponovno vključitvijo Teološke fakultete v Univerzo v Ljubljani kmalu po osamosvojitvi Slovenije je delovanje Teološke fakultete v akademski sferi precej olajšano.

V imenu Teološke fakultete nam bo zdaj spregovoril njen dekan prof. dr. Janez Vodičar.

Nagovor: prof. dr. Janez Vodičar, dekan TEOF

Spoštovani! Vesel sem, da smem v imenu Teološke fakultete pozdraviti vse navzoče. Teološka fakulteta je tista, ki celoten proces nastajanja tega prevoda najbolj povezuje. Rad bi se zahvalil akad. prof. dr. Jožetu Krašovcu, ki je projekt vodil. Videl ga je strokovno, duhovno in motivacijsko. Predvsem pa je pomembno – in tu bi se mu rad zahvalil –, da vedno izpričuje svoje navdušenje nad Božjo besedo. Že kot študentje smo ob njem dobili veselje nad branjem in razumevanjem Svetega pisma. Če zato vzamemo kot izhodišče, da je vsak prevod že interpretacija, potem nas na Teološki fakulteti ob novem prevodu čaka še več dela. Razumeti, umestiti in prenesti moramo na novo usmerjeno branje Svetega pisma. Kot ste ob prevajanju morali iskati nove možnosti, moramo sedaj to razumeti in ob študiju umestiti

v vsa področja teologije. Verjamem, da smo ob vašem zgledu in strokovnosti zmožni tudi tega. Samo prevod, ki bo stopil v življenje vseh, bo dosegel svoj pravi namen. K temu nas zavezuje poslanstvo Cerkve in naloga znanosti – in verjamem, da smo na fakulteti ta izziv že vzeli za svoje poslanstvo. Še enkrat hvala za vse delo in spodbude, ki nam jih ta novi prevod daje.

Tajda: Lepa hvala dekanu TEOF UL, prof. dr. Janezu Vodičarju.

Izdajatelj novega prevoda Svetega pisma je založba Družina, ki deluje pod lastništvom in pokroviteljstvom Slovenske škofovske konference – in je za ta prevod od nje dobila mandat za sodelovanje pri nastajanju in izdaji novega prevoda Svetega pisma po jeruzalemski izdaji, katere izid obeležujemo z današnjo slovesnostjo.

V imenu Založbe Družina nas bo zdaj nagovoril njen direktor, g. Tone Rode – prav prijazno vabljeni.

Nagovor: g. Tone Rode, direktor Družine

Direktor in glavni urednik založbe Družina, Tone Rode, je izid novega prevoda z navdušenjem pozdravil in se zahvalil za izjemno dobro sodelovanje vseh udeležencev pri tako zahtevnem in dolgoročnem projektu. Opozoril je tudi na dragocen prispevek manj vidnih sodelavcev in podpornikov projekta – različnih tehničnih in podpornih služb. Povedal je, da je bila naloga založbe samo ta, da smo omogočili financiranje tiskanih projektov, administrativno, distribucijsko, promocijsko in prodajno podporo ter tehnološko in tehnično kakovost tiskane izdaje. V prihodnje pa je naša vloga ta, da zagotovimo čim širšo dostopnost in raznoliko prisotnost v celotnem slovenskem prostoru. Zato bi danes tudi rad naznanil, da je že v polni pripravi spletna različica tega prevoda, kjer bo do celotnega besedila možno dostopati brezplačno.

Tajda: Hvala lepa g. Tonetu Rodetu, ki je s svojimi mislimi pospremil izid novega prevoda Svetega pisma v slovenskem jeziku.

In zdaj je tudi primeren trenutek, da se nas na svoj pretanjeni način spet dotakne glasba. Petje in glasba, ki ju bomo slišali danes, sta globoko zakoreninjena v naši verski tradiciji, v Svetem pismu. Tako v Stari kot v Novi zavezi sta petje in glasba ključna elementa verskega izražanja in čaščenja, saj tudi apostol Pavel vernike spodbuja, naj se med seboj nagovarjajo s psalmi, hvalnicami in duhovnimi pesmi. Našo slovesnost bosta s petjem ob spremljavi na citre z izbranimi deli duhovne glasbe ponovno obogatili citrarka Tanja Zajc Zupan in sopranistka prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj – pa naj vam ju na kratko predstavim.

Tanja Zajc Zupan je ena najboljših in najbolj priljubljenih citrark pri nas, nje-no prefinjeno in emotivno igranje seže v srce vsakomur. Skozi leta je izoblikovala svoj prepoznaven in edinstven zven, – citre je Sloveniji predstavila kot moderen instrument raznovrstnih razsežnosti ter v naš prostor vnesla svežino

s poustvarjanjem velikih svetovnih uspešnic vseh časov. Na citrah si je omislila in namestila tudi dodatno ‚Tanjino struno‘, ki ji omogoča večji tonski razpon. Letos praznuje 30 let glasbene kariere, obletnico pa je z gala koncertom s Simfoničnim orkestrom RTV Slovenija in gosti proslavila lani v Cankarjevem domu.

Irena Avsenik Nabergoj je profesorica na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani in znanstvena svetnica na ZRC Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Glasba je sestavni del njenega življenja že od otroštva, ko je najprej igrala in kot dijakinja tudi poučevala violino na Glasbeni šoli na Jesenicah, pozneje pa se je posvečala zlasti petju in pela v številnih pevskih zborih – več let tudi v poklicnem Slovenskem komornem zboru. Ob dolgoletnem študiju solopetja pri priznanih opernih pevcih je pogosto nastopala tudi kot solistka ob spremljavi orgel, prečne flavte ali manjših orkestrskih zasedb. Trenutno kot sopranistka sodeluje v zboru Glasbene matice pri izvajanju Bachovega ‚Janezovega pasijona‘ konec tega tedna v Cankarjevem domu.

Slišali bomo priredbo latinske molitve *Ave Maria*, ki je bila prvotno objavljena leta 1853 kot „Méditation sur le Premier Prelude de S. Bach“ in vsebuje melodijo francoskega romantičnega skladatelja Charlesa Gounoda, ki jo je prekril z le malo spremenjeno različico Preludija Johanna Sebastiana Bacha št. 1 v C-duru.

Citrarka Tanja Zajc Zupan in sopranistka prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj!

Glasbena točka 2: citrarka Tanja Zajc Zupan in sopranistka prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj, „Ave Maria“

Tajda: Hvala lepa citrarki Tanji Zajc Zupan in sopranistki prof. dr. Ireni Avsenik Nabergoj za to čudovito izvedbo Ave Marie.

V osrednjem delu programa bosta podrobnosti tega zgodovinskega projekta predstavila akad. prof. dr. Jože Krašovec, glavni urednik, ter izr. prof. dr. Maksimilijan Matjaž, celjski škof in član prevajalske skupine.

Vsebina pozdravnih nagovorov pomenljivo razkriva predvsem duhovno in intelektualno okolje in okoliščine nastanka novega uradnega prevoda Svetega pisma. Prevajalci in drugi sodelavci so ob izzivih velikega obsega gradiva za komentirani prevod Svetega pisma – ob izvirnih besedilih, slovnica, slovarjih in komentarjih – desetletja sami dozorevali v poznavalce in pričevalce za edinost med seboj.

Akad. Jože Krašovec je moral v vlogi pobudnika, prevajalca in urednika sprejemati pomembne odločitve, ki jih zahteva najnovejše stanje svetopisemske tekstne in literarne kritike, hermenevtike in onomastike. Za izpolnitev te naloge se je leta pripravljaj na elitnih tujih univerzah. Kot profesor na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani in kot član Slovenske ter Evropske akademije znanosti in umetnosti je z izvirnimi raziskovalnimi študijami, ki jih je objavljaj doma in v tujini, domači in tuji strokovni javnosti odprl vpogled v duhovni svet onkraj večpomenskih besed, besednih zvez, metafor, stavkov in literarne forme Svetega pisma – v ozadje rasti knjige knjig od predhebrejske antike do sodobnosti. Ker je v svojem raziskovalnem delu največ pozornosti posvečaj knjigi Psalmov, kot svoj najljubši odlomek iz pre-

voda Svetega pisma navaja Psalm 131, ki se glasi:

Gospod, moje srce ni prevzetno,
moje oči se ne povzdigujejo.
Ne poganjam se za velikimi deli,
niti za čudovitimi dejanji, ki so zame previsoka.
Nasprotno, potešil in umiril sem svojo dušo
kakor otrok v naročju svoje matere,
kakor otrok je v meni moja duša.

Akademika Krašovca vabim, da nam kot urednik novega prevoda Svetega pisma posreduje najpomembnejša spoznanja iz postopka prevajanja in komentiranja Svetega pisma v zgodovinskem, kulturnem in duhovnem kontekstu njegovega nastajanja in prevajanja v različne jezike.

Nagovor: akad. prof. dr. Jože Krašovec, glavni urednik

Viri in značilnosti novega komentiranega prevoda svetega pisma (Jeruzalemska izdaja 2024)

V letih od 1981 do 1996 smo pod mojim vodstvom pripravili novi komentirani ekumenski prevod Svetega pisma (SSP: Slovenski standardni prevod) po vzoru francoskega ekumenskega prevoda Svetega pisma (TOB). S tem smo nadomestili prvo slovensko ekumensko izdajo iz leta 1974, ki jo je Britanska biblična družba desetletja ponatiskovala brez uvodov, opomb in seznama referenc. Slovenska javnost je zato tako rekoč zahtevala nov, bogato komentiran prevod Svetega pisma. Ko sem končal specialistični študij v tujini in začel predavati na Teološki fakulteti, me je ugleden župnik velike mestne župnije presenetil s pozivom: »Pripravite nov prevod Svetega pisma z uvodi in opombami, sicer bo vse hudič vzel.« Ta poziv izraža preprosto dejstvo, da v Sloveniji nimamo kopice bibličnih komentarjev kot drugi večji narodi, zato je izdaja Svetega pisma s komentarji za večino ljudi edini uporabni priročnik.

V obdobju od leta 1980 do leta 2024 sta pri nas nastala kar dva prevoda, ki sta bogato komentirana. Potek priprave komentiranega ekumenskega prevoda (SSP) je obširno dokumentiran v moji monografiji *Med izvirnikom in prevodi* (2001). V letih od 2006 do 2024 smo zelo skrbno pripravljali novi komentirani prevod po vzoru francoske *La Bible de Jérusalem* z mandatom Slovenske škofovske konference. Tako smo po desetletjih pričakovanja dobili končno verzijo uradnega prevoda Svetega pisma, ki bo osnova za liturgične priročnike in tudi za študijske namene. Ta prevod lahko imenujemo »literarni prevod« iz izvirnih jezikov. Uvode, opombe, obsežne sezname referenc in bogate dodatke smo prevzeli iz francoske *La Bible de Jérusalem*, ki ima drugačen koncept komentiranja prevoda kakor francoski ekumenski prevod (TOB). Če francoski ekumenski prevod daje prednost »stvarnim« opombam, pa daje *La Bible de Jérusalem* prednost temeljnim teološkim premislekom klasikov naše kulture od antike do danes. Naš novi, uradni prevod Svetega

pisma kljub temu prejšnjega, ekumenskega ne ukinja, ampak ga v vseh bistvenih postavkah dopolnjuje. To je končno razvidno že iz dejstva, da so v obeh francoskih tipih komentiranega prevoda v veliki meri sodelovali isti strokovnjaki s celotnega francoskega govornega področja po svetu.

Podobno kot Francija in veliko drugih držav ima zdaj Slovenija dva komentirana prevoda, ki se v veliko pogledih dopolnjujeta – in tako naš verski in kulturni prostor bogatita. S tem smo dobili izvedbo dveh paradigem prevajanja in komentiranja Svetega pisma, ki sta značilni za celotno zgodovino judovstva in krščanstva od antike do danes. Ekumenski prevod v slovenskem in srednjeevropskem prostoru v marsičem spominja na Luthrovo nemško individualistično ideološko izročilo, osredotočeno na doktrino o opravičenju in na postavko *sola scriptura*, novi uradni prevod pa z izrazitim in celostnim obratom k virom (*ad fontes*) izvirnega svetopisemskega besedila ter izredno bogati in ustvarjalni razlagi Svetega pisma pri cerkvenih očetih uveljavlja vsestransko univerzalno (torej katoliško) razsežnost iskanja edinosti z odprtim vrednotenjem vseh – torej ne selektivno izbranih – virov bogate zapuščine judovstva in krščanstva. To velja tako za prevajanje in razlaganje besedišča, metafor, simbolov, sloga in retorike kot za dediščino kulture in splošne znanosti. V bogati družbi drugih evropskih prevodov ta prevod v bistvenih postavkah sledi zgledu literarne tradicije angleške *King James Version*, ki po vsem svetu že 400 let deluje kot najmočnejša gonilna sila razvoja jezika, literature, drugih umetnosti in znanosti.

V predgovoru in glavnem uvodu naš novi prevod Svetega pisma nudi izčrpne podatke o okoliščinah, postopku nastajanja in značilnostih tega obsežnega in zahtevnega dela. Med dve leti trajajočim delom sklepne usklajevalne redakcije se je ponudila še priložnost, da sem pripravil knjižico z naslovom *Okoliščine nastanka in značilnosti celotnih slovenskih prevodov svetega pisma*. Povod za to je pred dvema letoma dala prof. dr. Nike Kocijančič Pokorn z vabilom v okviru Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, da za monografijo *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda* (2023) napišem prispevek o prevodih Svetega pisma v obdobju po reformaciji (Krašovec 2023, 109–127). Univerza v Ljubljani je novembra leta 2023 vsem avtorjem monografije *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda* podelila priznanje »za najodličnejši raziskovalni dosežek Univerze v Ljubljani v letu 2023«.

Po vseh dosedanjih objavah o okoliščinah priprave in značilnostih vseh sedmih celotnih slovenskih prevodov Svetega pisma se zdi smiselno, da v tej strokovni predstavitvi temeljne podatke, ki so navedeni v predgovoru in v glavnem uvodu izdaje novega prevoda Svetega pisma, dopolnim z ugotovitvami, ki se v izdajah prevodov Svetega pisma pojavljajo bolj redko. Osredotočil se bom na predstavitev izvornih osnov našega prevoda v več kot tisočletni zgodovini nastajanja Svetega pisma in v več kakor dvatisočletni zgodovini prevajanja Svetega pisma v različne jezike.

Na začetku vsakega projekta prevoda Svetega pisma morajo prevajalci in drugi sodelavci razrešiti vprašanje, na katere vire se bodo oprli. Danes je samoumevno, da ne prevajamo iz prevoda, kot sta grški prevod Stare zaveze (Septuaginta) iz sklepnega obdobja Stare zaveze ali latinska Vulgata s konca četrtega stoletja, ampak iz izvirnih jezikov: Staro zavezo torej iz hebrejščine, aramejščine in grščine,

Novo zavezo iz grščine. Zaradi vračanja k virom (*ad fontes*) pa morajo vsi prevajalci toliko bolj upoštevati vsaj tri med seboj povezane okoliščine. Prvič, povečan obseg in pomen znanosti tekstne kritike, ki poleg izvirnika vključuje starejše prevode Svetega pisma. Drugič, pričakovanje bralcev potencialnega prevoda Svetega pisma, da bo prevod ustrezal najvišjim standardom visoko razvite literarne ravni prevodnega jezika, skupaj z vso dediščino zgodovine literarne kritike. Tretjič, judovsko in krščansko doktrino, da izvirno besedilo Svetega pisma ni nastalo kot ‚privatno‘ ustvarjalno delo, temveč po posebnem navdihu kot Božja beseda.

Preroki so se najbolj brezpogojno sledili notranjemu imperativu, da v svojem imenu ne smejo zapisati niti črke, temveč samo to, kar so prejeli po navdihu Boga. Posledica tega njihovega prepričanja je, da tako v judovstvu kot v krščanstvu Sveto pismo velja za ‚knjigo knjig‘, ki je v vsebinskem in oblikovnem pogledu nedotakljiva in nespremenljiva. Zato prevodi Svetega pisma za potrebe skupnosti nikoli niso veljali za zasebno delo predrznih posameznikov, temveč kot privilegij posebnega poslanstva, ki ga izbrani prevajalci prejmejo od skupnosti verujočih skupaj z neprimerljivo moralno odgovornostjo. S to zavestjo so prevajalci celotno Sveto pismo doslej prevedli v 736 jezikov, Novo zavezo v dodatnih 1658 jezikov, manjše dele Svetega pisma pa še v dodatnih 1264 jezikov (Wycliffe Global Alliance).

Meje pluralizma v pristopih k prevajanju Svetega pisma

Cilj prevoda Svetega pisma je v drugem jeziku ustvariti besedilo v približno v enakem slogu, kot je slog izvirnika. Ko razpravljamo o pristopih k prevajanju, upoštevamo dejstvo, da so bile različne svetopisemske knjige napisane kot rokopisi, ki so bili večkrat prepisani in vključeni v večje literarne enote. Rokopisi začetnih odlomkov se vsaj v celoti niso ohranili, obstaja pa na tisoče izvodov prepisov večjih ali manjših delov Stare in Nove zaveze. Ko so iz prvotnih odlomkov nastale knjige raznih literarnih vrst in zvrsti, so jih prevedli v jezike, kot so grščina (tj. grški prevodi hebrejske in aramejske Stare zaveze), aramejščina, sirščina, koptščina, armenščina, etiopščina, latinščina itd. Vsak od teh antičnih prevodov nam je danes na voljo v številnih rokopisih. Strokovnjaki tekstne kritike so vse svetopisemske rokopise zbirali in proučevali več sto let – in najpomembnejše izsledke vključili v tekstnokritični aparat sodobnih izdaj hebrejske, aramejske in grške Stare zaveze ter grške Nove zaveze. Najsodobnejše tekstnokritične izdaje izvirnika uporabljajo vsi sodobni prevajalci Svetega pisma po svetu. Za Staro zavezo uporabljamo delo *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (BHS; 1997) – gre za sodobnega naslednika izvirne *Biblia Hebraica*, ki jo je uredil Rudolf Kittel (1906). Za Novo zavezo uporabljamo 28. izdajo *Novum Testamentum Graece* (2012), ki sta jo prvotno uredila Eberhard in Erwin Nestle (1898), v zadnjem času pa Barbara in Kurt Aland in drugi.

V okviru judovstva in krščanstva se je v obdobju od antike do moderne dobe nabralo na tisoče rokopisov Svetega pisma, med katerimi imajo mrtvomorski (kumranski) rokopisi Stare zaveze iz obdobja pred Kristusom posebej neprecenljivo vrednost, ker so se ob rimskem uničenju kumranske skupnosti leta 72 nepričakovano ohranili pod peskom v votlinah na obrežju Mrtvega morja. V današnji kritični dobi je tekstna kritika pripomogla, da imamo za vse potrebe prevajanja in proučevanja na celotni

naši obli na voljo zanesljive izdaje izvirnega besedila Svetega pisma. Že v antiki pa so pooblaščen strokovnjaki poskrbeli, da so posebej vplivni prevodi Svetega pisma na globalni in regionalni ravni postali del zgodovine tekstne kritike Svetega pisma. Ko gre za besedilne razlike med izvirnikom in starejšimi prevodi na jezikovni ravni, je razumljivo, da prevajalec tehta med razlogi za eno ali drugo različico. Ker z moralno nujnostjo o tem tehtajo strokovnjaki skozi stoletja, so nastale tradicije pogledov glede večje ali manjše zanesljivosti sprejemanja različic. Ugotovitve strokovnjakov tekstne kritike so v postopkih prevajanja Svetega pisma postale prvo gradivo za opombe na robu ali pod črto. Z razvojem knjižnih jezikov v moderni dobi se je teoretično vprašanje o kriterijih ustreznega prevajanja Svetega pisma zaostroilo. Vsaj tako pomembna kot tekstnokritična in splošna jezikovna vprašanja so postala vprašanja literarne kakovosti prevoda – torej vprašanje razmerja med vsebino in obliko besedila v izvirniku in prevodih. Kolikor bolj pa se je ,knjiga knjig‘ širila po novih kontinentih, toliko bolj nepregledno je v svetovnih jezikih postalo število strokovnih in znanstvenih študij na področju biblične tekstne in literarne kritike.

V diskurzu o prevajanju se govori o pomenu besed, besednih zvez in stavkov v ožjem in širšem kontekstu besedil. Na ravni besedišča je veliko govora o osnovnem pomenu posameznih besed, o večpomenskosti besed, ki izražajo duhovne pomenke odtenke, ter o vlogi besednih zvez, stavkov in odstavkov. K pomenu prispeva vsaka beseda v stavku. Prevesti želimo pomen sporočila kot celote, ne le izoliranih besed. Prevajalci morajo upoštevati številne načine interakcije besednih pomenov, kot se ti pojavljajo v diskurzu. Posledica človekove sposobnosti dojemanja resničnosti v razponu od najbolj materialnih do najbolj duhovnih vidikov resničnosti je, da je veliko besed in metafor večpomenskih.

Pri prevajanju in interpretaciji je pomembno upoštevati razliko med različnimi žanri besedil v prozi in poeziji. Med literarnimi sredstvi izražanja sporočila igrajo pomembno vlogo metafore in simboli. Dober prevod mora metafore ohraniti – in jih torej ne sme spreminjati v abstraktne pojme. Vesten prevajalec se izogiba preoblikovanju vsebine v popolnoma drugačno obliko, ki bi sicer nekaj, kar je blizu osnovnemu pomenu, lahko posredovala, vendar bi izgubila veliko drugih dejavnikov, ki prenašajo pomen. K celotnemu pomenu in teksturi njegovega sporočila prispevajo številne razsežnosti. Toda stilisti, študenti književnosti, analitiki diskurza in drugi strokovnjaki lahko vidijo več, kot nakazuje osnovni pomen besed, besednih zvez in stavkov. S svojim čutom za skladnost potrjujejo, kar proučevalci Svetega pisma instinktivno vedo že stoletja.

Prvi grški prevod Svetega pisma (Septuaginta)

V zgodnji in pozni antiki ter na začetku novega veka so nastali prevodi z izjemnim duhovnim in kulturnim vplivom, ki so postali del velike dediščine, ki jo mora vsak prevajalec Svetega pisma poznati – in po presoji upoštevati kot vir ali model. V zadnjih stoletjih pred Kristusom je 70 judovskih strokovnjakov v helenistični Aleksandriji v Egiptu pripravilo grški prevod Stare zaveze, ki je zaradi velike razširjenosti grščine postal najvplivnejši antični prevod Svetega pisma. Naslov Septuaginta označuje celotno skupino 70 prevajalcev.

Prvi grški prevodi so nastali v Egiptu v prvi polovici 3. stoletja pred Kristusom, če ne že prej. Vzporedno so v Palestini in v Babiloniji morda nastali aramejski prevodi odlomkov Svetega pisma Stare zaveze za liturgično rabo v sinagogah, vendar tega ni mogoče zanesljivo dokazati. Kaže, da je grški prevod, imenovan Septuaginta, najstarejši prevod sploh – vsekakor prvi pisni prevod Svetega pisma. Prevajalci v grščino, ki sodi med indoevropske jezike, so se spopadali z veliko večjimi problemi kakor prevajalci v aramejščino, ki se uvršča v isto – severozahodno semitsko – jezikovno skupino. Pri prevajanju so morali preseči razlike med dvema jezikovnima sistemoma in razlike med dvema kulturama oz. religijama.

Položaj avtorjev Septuaginte je bil edinstven v dveh pogledih: prvič, prevajanja so se lotili brez modelov prevodov Svetega pisma, kajti v tretjem stoletju pred Kristusom prevodov tujih besedil v grščino še ni bilo; drugič, prevajali so iz semitskega jezika, ki je po svoji jezikovni in miselni zgradbi precej drugačen od indoevropske grščine. Zaradi te temeljne razlike je bilo ustreznic v besedah in besednih zvezah pogosto težko najti.

Kljub heterogenosti Septuaginte je treba poudariti, da prevod glede vsebine in oblike na splošno odraža prizadevanje za zvestobo izvirniku. Prevajalci so prevod izvirniku približali in ne nasprotno. Pogosto so prevajali povsem dobesedno in žrtvovali grške idiome; ohranili so hebrejsko zgradbo, ritem in slog stavkov. Eden izmed dokazov za težnjo po zvestobi izvirniku je praksa prevzemanja hebrejskih besed in osebnih imen, ki jih niso znali ustrezno prevesti. Nekateri prevajalci Septuaginte so bili pri izbiri besed in besednih zvez dosledni in so prevajali stereotipno.

Hieronimov latinski prevod Svetega pisma (Vulgata)

Od avtoritet, kot je sv. Avguštin, imamo podatek, da je v 4. stoletju že obstajalo nepregledno število prevodov Svetega pisma v latinščino. Prvi latinski prevodi Svetega pisma so bili precej dobesedni. Zanje je na splošno značilno, da so bolj ali manj dobesedna replika aleksandrijskega grškega prevoda (Septuaginta). Nastajali so v različnih krajih, v različnih časovnih obdobjih in so delo različnih avtorjev, zato so zelo raznovrstni – a na splošno so hebrejskemu izvirniku bolj zvesti kakor grška Septuaginta. Da bi dosegel eno, avtorizirano besedilo, ki bi veljalo za celotno Cerkev, je papež Damaz I. pooblastil Hieronima, da pripravi eno zanesljivo latinsko verzijo prevoda.

Evzebij Sofronij Hieronim, splošno znan kot Hieronim (340–420), je za Novo zavezo na podlagi grških rokopisov, ki so mu bili na voljo, popravil eno od že splošno uporabljanih starih latinskih različic. Za Staro zavezo je naredil nov prevod neposredno iz hebrejščine. Primerjava zgodnjih rokopisov Vulgate z rokopisi stare latinske Nove zaveze kaže, da si je Hieronim natančnost prevoda večinoma prizadeval izboljšati tako, da ga je naredil še bolj dobesednega. Hieronimova različica Stare zaveze je nekoliko manj dobesedna kot njegova revizija Nove zaveze, vendar ni nič manj dobesedna kot stare latinske različice Stare zaveze ali grška različica Septuaginte, na kateri so stari latinski prevodi temeljili. Po desetletjih dela je tako nastala Vulgata, ki je zaradi velike razširjenosti latinščine od antike do danes postala drugi najvplivnejši antični prevod Svetega pisma.

Iz Hieronimovih predgovorov k prevodom svetopisemskih knjig, iz številnih pisem in drugih del lahko razberemo, da je bil zelo izobražen v klasični literaturi, literarni kritiki in retoriki. Svoje retorično znanje in sposobnosti je pogosto praktično preizkušal v pisanju pisem in drugih del. Ko je začel prevajati Sveto pismo in pisati komentarje, je nujno prišel v precep. Zavedal se je, da resnica Svetega pisma daleč presega vse poganske ideale in vzore, zato je namesto klasične retorike začel poučevati preprostost izraza in točnost v prevajanju. Kljub temu pa se klasičnim literarnim in retoričnim vzorom ni mogel odreči. Pri prevajanju Svetega pisma je ubiral srednjo pot med strogo dobesednostjo in parafraziranjem, ker je čutil, da je poseben pomen vsakega posameznega besedila in melodiko poetičnih besedil v dobrem prevodu mogoče ohraniti. Izredna volja po nenehnem izpopolnjevanju znanja, dolga doba prevajanja Svetega pisma, različno stanje predlog in že obstoječih latinskih prevodov, kronična preobremenjenost, obdobja bolezni in še marsikaj pojasnijo, zakaj so prevodi posameznih knjig glede točnosti in skladnosti z izvirnikom zelo različni.

Pri prevajanju Nove zaveze Hieronim očitno ni imel večjih težav. Izvirno besedilo je na splošno zelo jasno, dokaj dobro pa je bilo prevedeno že v prejšnjih latinskih prevodih. Razlog revizije je bila želja, da se namesto številnih različnih prevodov doseže en sam avtorizirani prevod. Veliko večji izziv je bilo prevajanje Stare zaveze. Tu se je Hieronim moral soočiti s hebrejskim izvirnikom in številnimi grškimi prevodi, predvsem Septuaginto. Razlike med prevodi so ga prepričale, da je treba iti k izvirom (*ad fontes*), torej k hebrejski resnici (*Hebraica veritas*). Vendar se je tu moral soočiti ne samo z jezikom in zelo zahtevnimi pesniškimi literarnimi žanri in oblikami, temveč tudi z neštetiimi tekstnokritičnimi problemi.

Toda prav njegovo načelo *Hebraica veritas* je razlog, da imamo v Vulgati prevod, ki na splošno hebrejsko jezikovno in literarno strukturo dobro odslikava, čeprav so glede točnosti prevoda med knjigami velike razlike. Zaradi tega načelno nikoli ni bila sporna praksa, da so se kasneje prevajalci Svetega pisma praviloma naslanjali na Vulgato – vse dokler ni v novejšem času popolnoma prevladalo načelo *Hebraica veritas*. Prek Vulgate je hebrejski svet vere, vrednot, jezika in literarnih oblik prišel v širni svet rimskega cesarstva, pozneje v vso Evropo in končno – z evropskimi verskimi, kulturnimi in znanstvenimi misijami – v ves svet.

La Bible de Jérusalem in naš prevod Svetega pisma (Jeruzalemska izdaja 2024)

Na praznik sv. Hieronima, 30. septembra leta 1943, je papež Pij XII. izdal encikliko „Z božanskim navdihnjenjem Duha“ (*Divino afflante Spiritu*), v kateri strokovnjake Svetega pisma poziva k novim prevodom Svetega pisma v ljudske jezike, pri katerih se kot vir uporabljajo izvirni jeziki – in ne latinska Vulgata, ki je bila do takrat besedilna podlaga za vse katoliške prevode Svetega pisma v domače jezike. Enciklika odpira sodobno obdobje katoliških bibličnih študij s spodbujanjem študija tekstne kritike, ki se nanaša na samo besedilo Svetega pisma in njegov prenos (na primer za določitev pravega branja). S tem enciklika dovoljuje uporabo zgodovinsko-kritične metode, ki se na podlagi teologije, izročila Cerkve in cerkvene zgodovine

opira na zgodovinske okoliščine besedila ter postavlja hipoteze o vprašanih, kot so avtorstvo, datiranje in podobno.

Ker je liturgija Katoliške cerkve temeljila na enotnem latinskem prevodu Svetega pisma (Vulgati), se je zdelo potrebno, da se enotnost svetopisemskega besedila ohranja tudi v prevodih v ljudske jezike. Na izvorna besedila svetopisemske hebrejščine, aramejščine in grščine so se prevajalci navadno sklicevali le zato, da bi pojasnili natančen pomen latinskega besedila. Enciklika pa poudarja pomen vestnega študija izvirnih jezikov in drugih sorodnih jezikov, da bi prišli do globljega in popolnejšega poznavanja pomena svetih besedil. S posebnim poudarkom na pomembnosti tekstne kritike enciklika ne odpira samo nove osnove in možnosti za ustrezen prevod svetopisemskih besedil, temveč tudi za komentiranje besedil v uvodih in opombah na podlagi ogromnega bogastva izročila v razlaganju Svetega pisma, ki se je ohranilo v različnih jezikih. Logični vidiki komentiranja so zgodovinski, jezikovni, literarni in teološki. Tragične posledice obeh svetovnih vojn so pospešile prizadevanje za ekumenski dialog med Cerkvami – in s tem tudi zблиževanje kriterijev za pripravo komentiranih prevodov Svetega pisma.

Nove okoliščine so postale poseben izziv za Francosko biblično in arheološko šolo v Jeruzalemu. Pod njenim okriljem so strokovnjaki s celotnega francoskega govornega območja po tem načelu začeli pripravljati čisto nov francoski prevod Svetega pisma iz izvirnih jezikov in ga opremili z bogatimi opombami. Posebno pozornost so posvetili večpomenskosti temeljnega teološkega besedišča, ki se pojavlja v različnih literarnih vrstah in zvrsteh. Prvi rezultat njihovega načrtnega dela je knjižnica 43 knjig komentiranega prevoda Stare in Nove zaveze (1947). Na osnovi te knjižnice je manjša skupina najbolj uveljavljenih strokovnjakov pripravila zgoščene uvode, opombe in preglednice za izdajo v eni knjigi (1956). V naslednjih revizijah izdaje v eni knjigi je redakcijo opravila nova generacija strokovnjakov. Že prva izdaja v eni knjigi iz leta 1956 je pritegnila svetovno javnost. Ker je prevod nastal pod okriljem Francoske biblične in arheološke šole v Jeruzalemu, so nove, revidirane izdaje dobile naziv *La Bible de Jérusalem*. Leta 1975 pa se je med katoliškimi in protestantskimi strokovnjaki Svetega pisma na francoskem govornem področju porodila ideja o skupnem ekumenskem prevodu Svetega pisma (TOB). O takrat naprej so nekateri avtorji *La Bible de Jérusalem* sodelovali pri usklajevanju obeh verzij.

Posrečen celostni pristop izdaje *La Bible de Jérusalem* v eni knjigi je pritegnil pozornost strokovnjakov številnih jezikovnih skupin po svetu, da so po vzoru tega francoskega komentiranega prevoda začeli prevode Svetega pisma v evropske in svetovne jezike pripravljati sami. Vsi so se oprli na strukturo prevoda francoske izdaje. To je pomembno poudariti, ker strokovni komentarji ponujajo zelo različne kriterije razčlenitve besedil – avtorji komentiranega prevoda Svetega pisma pa praviloma izberejo tiste predloge, ki so najbolj prepričljivi. Nekatere priredbe francoske *La Bible de Jérusalem* so francoski izdaji sledile tako v pristopu k prevajanju svetopisemskih besedil kot pri sestavljanju uvodov, opomb in dodatkov. Druge so iz francoskega prevoda svetopisemskih besedil prevzele le strukturo in vmesne naslove, prevod svetopisemskega besedila pa so izvedle na podlagi tekstnokritičnih izdaj izvirnika.

Približno pol stoletja je bila *La Bible de Jérusalem* v različnih jezikih osnova za lekcionarje in druge liturgične priročnike, ki so se uporabljali pri katoliškem bogoslužju. Po vzoru naših sosednjih držav smo se leta 2006 tudi mi odločili, da bomo iz revidirane francoske Jeruzalemske Biblije iz leta 2000 prevzeli osnovno strukturo prevoda, prevod svetopisemskega besedila pa bomo izvedli samostojno iz izvirnih besedil na osnovi tekstnokritičnih izdaj izvirnega besedila. Glede vmesnih naslovov odlomkov v prevodu, glede uvodov, opomb, referenc in preglednic pa smo se dogovorili, da bomo sledili francoski izdaji – a po potrebi vse priredili glede na prevajalske dileme našega jezika in glede na značilnosti naše kulturne tradicije. Ta podatek je naveden v kolofonu, Predgovoru in glavnem uvodu v naš prevod Svetega pisma.

Monumentalno knjigo smo končno opremili s slikami iz zakladnice antične krščanske mozaične umetnosti s svetopisemskimi motivi. Izbor ilustracij je prijazno olajšal naš umetnostni zgodovinar dr. Damjan Prelovšek s svojo osebno zbirko fotografij pokrajin in arheoloških ostankov znamenitih antičnih kultur na območju starega Bližnjega vzhoda in Evrope. Izbrane motive sva pretehtala skupaj, on pa jih je dal na voljo *pro bono*.

Naš pristop k prevajanju svetopisemskih besedil iz izvirnika ter pri prirejanju uvodov, opomb in preglednic v novem prevodu odraža jasno odločitev za celostno predstavitev vsebine in oblike svetopisemskih besedil. Poglavitni cilj našega projekta bi lahko strnili v šest točk:

- večja točnost prevoda na splošno;
- povečano upoštevanje svetopisemskih literarnih vrst, sloga in retorike;
- popolno poenotenje stalnih besednih zvez in citatov iz Stare zaveze v Novi zavezi;
- popolno poenotenje besedišča tehnične narave;
- relativno poenotenje besedišča teološke narave;
- dosledna standardizacija lastnih imen.

Dogovorili smo se, da bomo posebno pozornost posvetili slogu izvirnika in upoštevali ustaljeno tradicijo dobro prevedenih besedil. Stalne besedne zveze in citati so bile v središču naše pozornosti že v prvi verziji Slovenskega standardnega prevoda, v novem prevodu smo poenotenju tega segmenta posvetili še več pozornosti. Besedišče tehnične narave je bilo poenoteno za glasbila, daritve, mere, denarne enote, koledarje in praznike. Relativno poenotenje besedišča teološke narave je v prvi verziji Slovenskega standardnega prevoda doseglo zavidljivo raven, a je vendarle za novi prevod ostalo še precej dela. Med drugim smo morali izločiti posvetno in izpraznjeno besedo ‚pošten‘, ki je v ekumenskem prevodu (SSP) na več mestih nedopustno zamenjala svetopisemsko večpomensko personalistično zaznamovano besedo ‚pravičen‘. Vdor izpraznjenega in zavajajočega posvetnega besedišča v prevode Svetega pisma je ena izmed posledic uveljavljanja pristopa za smisel iskanja ‚dinamične ekvivalence‘.

Zahvala

Ob izidu končne oblike novega komentiranega prevoda Svetega pisma naj omenim, da je delo potekalo v okviru programske raziskovalne skupine, ki sem jo do

leta 2017 vodil jaz, po letu 2017 pa jo vodi prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj. Naša programska skupina se osredotoča na raziskovanje judovsko-krščanskih virov. Ob tem sadu vzajemnega skupnega prizadevanja bi se v vlogi glavnega urednika želel zahvaliti vsem sodelavkam in sodelavcem, prevajalcem, lektorjem in drugim za predano in složno sodelovanje. Ta rezultat raziskovalne skupine je »zgodba o uspehu«, ker so vsi sodelavci sodelovali z veseljem in složno – z zavestjo posebne odgovornosti pred domačo in svetovno javnostjo. V Predgovoru k prevodu so vsi sodelavci navedeni po svoji kvalifikaciji, vlogah in deležu opravljenega dela. Prevajalci po abecednem redu: Milan Holc, Jože Krašovec, Maksimilijan Matjaž, Maria Carmela Palmisano, Miran Špelič, Bogomir Trošt, Terezija Snežna Večko, Janez Zupet. Lektorji in drugi sodelavci: Alenka Arko, Irena Avsenik Nabergoj, Rosana Čop, Mirjana Filipič, Karmen Kenda-Jež, Verena Koršič Zorn, Stane Okorn, Lucija Pavlovič, Barbara Rodošek, Peter Weiss. Fotografije: Damjan Prelovšek. Oblikovanje: Evita Lukež. Grafična priprava: Uroš Čuden.

Na tem mestu ne morem navajati deleža vseh, obstajajo pa posebni razlogi za bolj natančno predstavitev deleža nekaterih sodelavcev. Najprej naj navedem vodjo programske skupine, prof. dr. Ireno Avsenik Nabergoj, ki je po končani diplomii iz slovenistike leta 1995 kot lektorica sodelovala že pri sklepni redakciji slovenskega ekumenskega prevoda Svetega pisma (SSP). Potem je zelo kakovostno lektorirala nekatera monumentalna dela s področja biblicistike. V okviru programske skupine se je nato osredotočila na raziskovanje splošne literarne kritike, še posebej na značilnosti osnovnih literarnih oblik v Svetem pismu. Najvidnejši rezultat njenih raziskav te vrste je njena monumentalna monografija *Literarne oblike v Svetem pismu in odmevi v poznejši judovsko-krščanski kulturi* (2020). Njeno raziskovanje na področju literarne kritike je veliko pripomoglo k temu, da se je v celotni skupini sodelavcev utrjevala zavest, kako pomembno je pri prevajanju Svetega pisma upoštevati načelo interakcije med vsebino in obliko v izvirniku in prevodu. Tako je končno postalo samoumevno, da ima naš novi prevod Svetega pisma specifikó ‚literarnega prevoda‘. S svojimi bogatimi študijami o mestu Svetega pisma v svetu literature in splošne kulture prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj zapolnjuje vrzel, ki je pri nas kar kričeča. Zato lahko sklepamo, da bodo te študije ohranile trajno vrednost.

Med prevajalci Stare zaveze naj posebej omenim pomembno vlogo zdaj že pokojnega patra mag. Milana Holca, ki je ves čas dela na tem projektu utrjeval edinstvo med sodelavci ter ustrezno utemeljeval upravičenost in prednosti tega komentiranega prevoda, ki v primerjavi s prejšnjim, ekumenskim prevodom pomeni pomemben presežek. S tem je veliko pripomogel k temu, da imamo zdaj končan uradni prevod Svetega pisma. Med prevajalci Nove zaveze naj omenim izr. prof. dr. Maksimilijana Matjaža in doc. dr. Mirana Špeliča, ki sta v složnem delu v dvojje prevedla večino Nove zaveze. Posebej naj dalje omenim mag. Vereno Koršič Zorn, ki je za celotno izdajo Stare in Nove zaveze na osnovi francoske Jeruzalemske izdaje in nekaterih drugih evropskih standardnih prevodov pripravila preverjen izpis vseh referenc, ki so tiskane na robu vsake strani. To ogromno delo je zahtevalo več let natančnega asketskega dela. Posebno zahvalo dolgujemo še urednici na Glasbeni matici, ge. Luciji Pavlovič, ki je v zadnjih sedmih letih z vidika sprejetih

pravil večkrat prebrala vse datoteke prevoda, uvodov in opomb – da smo v sklepni redakciji zadnjih dveh let dosegli optimalno harmonizacijo deležev vseh sodelavcev v enotnem sistemu. Zelo pomembno vlogo pa je od začetka do konca opravljal tudi oblikovalka prevoda, ga. Evita Lukež, ki je ob sodelovanju s tehničnim izvajalcem preloma Urošem Čudnom skrbela za vzorno obliko celotnega prevoda – in pri tem pogosto opazila tudi vsebinske neusklajenosti.

Sklep

Prevodi Svetega pisma so z močjo govorice vsebine in oblike večinoma soustvarjali narodni knjižni jezik, skupaj z uvodi in opombami pa tudi narodno kulturo v ožjem in širšem smislu. Tako Sveto pismo v vseh jezikih zastopa temeljne vrednote spoznanja, verovanja in etičnega odločanja ter živo izročilo posredovanja teh vrednot po komentarjih, literarnih, likovnih in glasbenih stvaritvah – na temelju svetopisemskih motivov in v ljudskem izročilu narodov. V moderni dobi je volja po sodelovanju odgovornih strokovnjakov in raziskovalcev omogočila bogat medkulturni in medreligijski dialog, ki temelji na načelu, da povsod iščemo to, kar nas združuje – in ne to, kar nas ločuje.

Francija je s komplementarnim komentiranim katoliškim prevodom *La Bible de Jérusalem* in ekumenskim prevodom (TOB) dosegla komplementarnost dveh modelov prevoda svetopisemskih knjig, predvsem pa dveh modelov pisanja uvodov in opomb z zgodovinskega, jezikoslovnega, literarnega in teološkega vidika. S tem sta Cerkev in civilna družba postala bogatejši za plodovito izkušnjo dialoga. Francoski vzor smo v Sloveniji zelo uspešno prilagodili našim razmeram. S komplementarnostjo dveh modelov smo postali bogatejši, kakor bi bili z enim samim, ki bi dajal vsaj videz monopola in ekskluzivizma. V tej »zgodbi o uspehu« lahko vidimo simbolno znamenje odklanjanja razdorov na vseh področjih znanosti, umetnosti in duhovnosti, in sicer v vseh družboslovnih, humanističnih, naravoslovnih in tehničnih vedah. Resni in odgovorni znanstveniki pri razkrivanju komplementarnosti naravnih zakonov tvorno sodelujejo v skupno dobro – in se spoštljivo ustavijo pred nešteti odprti vprašanji. Njihovo osnovno vodilo je želja, da v pluralnem svetu iščejo tiste temeljne skupne resničnosti in vrednote, ki nas združujejo, in se izogibajo marginalnim ponudbam, ki nas ločujejo.

Tajda: Najlepše se zahvaljujem akad. prof. dr. Jožetu Krašovcu za to nazorno predstavitev, hkrati pa mu v imenu vseh nas ob izidu tega velikega znanstvenega in duhovnega dela čestitam.

Sopranistka prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj in citrarka Tanja Zajc Zupan sta za svojo tretjo glasbeno obogatitev naše slovesnosti izbrali slovito *Hallelujah*, eno najbolj znanih pesmi kanadskega pesnika in pevcu Leonarda Cohena iz leta 1984. Aleluja v hebrejščini pomeni Slava Bogu in se v pesmi pojavlja v različnih kontekstih ter se na ta način dotika univerzalnih človeških izkušenj, kot so ljubezen, izguba in želja – človekovo iskanje vere, upanja in smisla.

Želim vam veliko glasbenega užitka.

Glasbena točka 3: citrarka Tanja Zajc Zupan in sopranistka prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj, „Hallelujah“

Tajda: Izr. profesor dr. Maksimilijan Matjaž se je na predlog akad. Krašovca kmalu po končanem študiju na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani podal na specialistični študij na Papeški biblični inštitut v Jeruzalemu. Po končanem doktoratu na tematiko strahu v Markovem evangeliju na Univerzi Gregoriana in po objavi disertacije v Nemčiji je s statusom asistenta začel predavati na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani.

Takrat pa se je že začela priprava novega komentiranega prevoda Svetega pisma v jeruzalemski izdaji z odločitvijo, da skupina prevajalcev najprej prevede Novo zavezo. Dr. Matjaž je za izdajo Nove zaveze leta 2010 skupaj s patrom Miranom Špeličem prevedel vse štiri evangelije. Miran Špelič je bil za to delo usposobljen, ker je vzporedno s teologijo na Univerzi v Ljubljani najprej končal študij klasične filologije, pozneje pa je končal specialistični študij na Inštitutu za patristiko v Rimu in si pridobil doktorat. V obdobju sklepne priprave celotnega prevoda in izdaje v eni knjigi sta Matjaž in Špelič prevedla še Apostolska dela, večino Pavlovih pisem in knjigo Razodetja. Profesorja in škofa Matjaža sedaj vljudno vabim, da nam razodene skrivnosti njunega dela – onkraj strahu v moči ljubezni.

Nagovor: izr. prof. dr. Maksimilijan Matjaž, celjski škof in član prevajalske skupine

Ob rob novemu slovenskemu komentiranemu prevodu Svetega pisma, jeruzalemske izdaje 2024

Ob zaključku tega velikega dela novega prevoda me obhajajo predvsem globok občutek hvaležnosti, da smo smeli vstopiti v brazde tako bogate zgodovine prevajanja Svetega pisma kot temeljne knjige naše kulture, ki sega na sam začetek naše narodne biti – v čas blagovestnikov Cirila in Metoda. Naj velja na tem mestu najprej iskren poklon vsem rodovom naših prevajalcev. Dovolite da to izrazim z mislijo sv. Hieronima, ki jo je posvojil eden velikih sinov našega naroda, prevajalec, profesor in rektor ljubljanske univerze, diplomat in duhovnik dr. Matija Slavič, oče ‚mariborske izdaje Svetega pisma‘: »Nikakor ne obsojamo starih prevajalcev, ampak hvaležno in koristno uporabljamo trud naših prednikov.«

Po 2. vatikanskem koncilu se je v srednjeevropskem prostoru na področju prevajanja Svetega pisma pojavilo veliko pobud in iskanj. Koncilska konstitucija „*Dei Verbum*“ je Sveto pismo spet postavila v središče krščanskega življenja in liturgije ter močno spodbudila študij prevajanja Svetega pisma. Hkrati je poudarila odgovornost vseh kristjanov za dobre svetopisemske prevode. Tako je nastala velika zgodovinska priložnost za ponovno zблиževanje med ločenimi Cerkvami.

Del tega procesa se je odvijal tudi na Slovenskem pod vodstvom akad. prof. Jožeta Krašovca. Njegov sad sta oba zadnja prevajalska projekta, *Slovenski standardni prevod* Svetega pisma (1980–1996) in *Sveto pismo: jeruzalemska izdaja* (2010–2024). Odločitev za nov komentirani prevod Svetega pisma leta 2006, komaj deset

let po izdaji Standardnega prevoda, je pri marsikom vzbudila začudenje, dala pa nam je novo priložnost za temeljit pregled dosedanjega dela in novo uskladitev aplikacij klasičnega načela formalno ekvivalentnega prevajanja Svetega pisma. Na vprašanje, zakaj tako hitro, je odgovorov več. Dejstvo je, da se svetopisemska znatnost v zadnjih desetletjih izredno hitro razvija. Pojavljajo se nova odkritja antičnih tekstov, razvija se tehnika njihovih raziskav, predvsem pa se je z razvojem digitalizacije izredno povečala dostopnost virov in prevodov, kar po eni strani delo prevajalcev olajša, po drugi strani pa ga s širjenjem prevodnih in pomenskih horizontov postavlja pred nove izzive. Vsekakor je jezik nekaj živega – in tudi prevod Svetega pisma je živ organizem ter zato nikoli dokončano delo. Vsaka generacija mora njegovo točnost in pomensko ustreznost preverjati vedno znova. Prevod Svetega pisma tako že po svoji definiciji predpostavlja neprekinjeno medgeneracijsko sodelovanje. Končno nam je priprava novega prevoda dala priložnost, da smo vključili nove sodelavce različnih strokovnih profilov.

Potreba po novem prevodu, ki bi upošteval tudi posebnosti bogoslužne rabe svetopisemskih besedil, se je pojavila že leta 1997, ko je delo začela skupina za pripravo liturgičnih knjig pod vodstvom kolega p. Mirana Špeliča. Ker je prav bogoslužje izvirni kraj nastajanja večine bibličnih tekstov, t. i. *Sitz im Leben*, spadajo liturgični kriteriji h konstitutivnim elementom prevajanja in interpretacije. Marsikatero prevajalske rešitve v prejšnjem prevodu so bile sad kompromisa različnih strokovnjakov, niso pa vedno ustrezale bogoslužnemu kontekstu. Prevelika vnema za posodabljanje prevoda nujno pripelje do njegovega osiromašenja.

Močan vpliv na tak način prevajanja pri nas je imelo gotovo tudi dogajanje na nemškem jezikovnem področju v sedemdesetih letih, ko so se katoliški in protestantski strokovnjaki povezali v ekumenski projekt *Enotnega prevoda Svetega pisma* (*Einheitsübersetzung*) – da bi pripravili enoten sodobni prevod za vse nemško govoreče dežele, ki bi bil sprejemljiv za vse krščanske skupnosti.

Poskusi, da bi dinamično in enotno oz. nadkonfesionalno prevajanje Svetega pisma postalo prevladujoča usmeritev, se niso uveljavili ne pri nas ne drugod po Evropi. Liturgična raba svetopisemskih besedil namreč zahteva skrajno občutljivost za dosledno ravnovesje med izvirnikom in prevodno obliko – in to ne samo v semantičnem, temveč tudi v slogovnem in oblikovnem pogledu, saj so liturgična besedila močno zakoreninjena v narodovem spominu in so del izvirne narodove kulture. To še posebej velja za novozavezna besedila. Vsako premočno eksperimentiranje v iskanju novih izraznih oblik je zato nevarno – doseže lahko prav nasproten učinek od namena prevajalca. Sodobne oblike bogastva svetopisemske metaforike pogosto ne izčrpajo in imajo večinoma zelo kratko življenjsko dobo. Bogoslužni jezik mora ohranjati duha sakralnega, h kateremu prispevajo tudi klasične oblike in izrazi.

Vodilna načela prevajanja novozaveznih besedil novega slovenskega prevoda Svetega pisma ostajajo podobna kot v predhodnem prevodu: doseči še večjo točnost prevoda in usklajenost med vsemi knjigami; natančneje upoštevati svetopisemske literarne vrste, slog in retoriko, pri tem pa se izogibati nepotrebnim mašilom; poe-

notiti besedišče; dosledno standardizirati lastna imena. Tudi dosledno vztrajanje pri etimološkem principu lahko pripelje do velikih nesmislov in okorelosti, hkrati pa ne ustreza niti novozavezni grščini sami, ki je za marsikateri izraz poznala zelo široka pomenska polja – v klasični grščini pa teh še ni bilo. Večjo pozornost smo posvečali razmerju do starejših prevodov Svetega pisma, tako patrističnih kot slovenskih, ter iskanju primernih oblik in jezika za zborni, pevski in drugo bogoslužno uporabo, ki daje blagoglasju še posebno težo. Prav zaradi bogoslužne uporabe besedil smo želeli v prevodu ohraniti določene uveljavljene klasične izraze. Zato je imela kot slovenska osnova pomembno vlogo mariborska izdaja prevoda Svetega pisma iz leta 1958, ki se je že opirala na izvirno jeruzalemsko izdajo iz leta 1947 – in se v slovenskem bogoslužju večinoma še vedno uporablja. Odnos do izročila se posebej jasno odraža v naravi in obsegu uvodov, sintetičnih opomb k vsem temeljnim teološkim pojmom ter obsežnem naboru referenc, s pomočjo katerih se Sveto pismo interpretira samo v sebi, s čimer se zmanjša nevarnost »ideološke« interpretacije. Katoliškost prevoda je prišla do izraza v tudi tematskih poudarkih naslovov posameznih odlomkov in enot, ki upoštevajo celoto Svetega pisma in izročila.

V prvi fazi pripravljanja novega prevoda nove zaveze smo pozornost posvetili prevodu evangelijev, v drugi fazi pa preostalemu delu nove zaveze, še posebej Apostolskim delom, Pismu Rimljanom, Pismom Korinčanom, Galačanom, Tesaloničanom in Razodetju. V končni fazi usklajevanja v letih 2021–2023 smo celoto še enkrat temeljito uskladili v vseh detajlih, tako prevodnih, vsebinskih kot formalnih. Glede na specifičnost Pavlovih pisem, kjer ima močno vlogo individualni slog avtorja, je bilo treba marsikdaj izpeljati tudi širšo teološko kritično študijo posameznih tem in težje razumljivih mest. Pri tem smo upoštevali tako najboljše svetovne komentarje kot tekstnokritične različice ter intertekstualno primerjavo recepcij besedil v najstarejši tradiciji in sodobnih raziskavah.

Seveda pa ostaja vsako človeško delo nepopolno in nedokončano. Še posebej velja to za ukvarjanje s knjigo navdiha, ki človeške predstave vedno neskončno presega. Z velikim veseljem in dolžno mero hvaležnosti, da smo v tem projektu smeli sodelovati, izročamo danes svoje delo slovenski javnosti – in novi generaciji prevajalcev in strokovnjakov, ki bo naše delo gotovo z odličnostjo nadaljevala.

Tajda: Prisrčna hvala izr. prof. dr. Maksimilijanu Matjažu za njegovo strokovno predstavitev.

Po dogovoru z vodstvom Glasbene matice bomo dogodek izida novega prevoda Svetega pisma slovesno obeležili s koncertom »Pasijona po Janezu« Johanna Sebastiana Bacha, ki sodi med kanonska dela svetovne glasbene in kulturne dediščine naše civilizacije in bo v izvedbi mednarodno uveljavljenih solistov iz Slovenije in tujine na sporedu v Gallusovi dvorani CD 17. marca ob 19:30. Vodstvu Glasbene matice se iskreno zahvaljujemo za prijazno vabilo, da se koncerta udeležimo s posebno pozornostjo na izid novega prevoda, kot so tudi zapisali v koncertnem listu.

Za izzven naše lepe slovesnosti pa bomo zdaj slišali eno najlepših in najbolj ganljivih pesmi z naslovom „You Raise Me Up“, ki jo je norveški skladatelj Rolf Løv-

land napisal v sodelovanju z irskim besedilopiscem Brendanom Grahamom. Pesem ima globoko duhovno sporočilo, saj govori o podpori, upanju in moči, ki nam jih prinaša vera v Boga.

Z nami sta citrarka Tanja Zajc Zupan in sopranistka prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj!

Glasbena točka 4: citrarka Tanja Zajc Zupan in sopranistka prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj, „You Raise Me Up“

Tajda: Hvala lepa citrarki Tanji Zajc Zupan in sopranistki prof. dr. Ireni Avsenik Nabergoj za čudovito glasbeno izvajanje danes.

Hvala vsem, ki ste se udeležili predstavitve novega prevoda knjige knjig – in hvala vsem govornikom za njihov pomenljiv in dragocen prispevek k predstavitvi jeruzalemske izdaje Svetega pisma.

Z veseljem lahko zaključimo z mislijo, da smo z izidom celotnega ekumenskega prevoda Svetega pisma leta 1996 in celotnega prevoda po jeruzalemski izdaji Svetega pisma v dokončni verziji leta 2024 v Sloveniji dobili dva dragocena priročnika, ki se dopolnjujeta in veljata kot zanesljiva vodnika za vsa temeljna vprašanja duhovne izkušnje, življenja in kulture.

Želimo vam veliko radosti in globine ob njunem prebiranju in vas sedaj lepo vabim na sprejem in prijateljski klepet.

Vse dobro vam želim!

Jože Krašovec